

Chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam

Nguyễn Quang Long

Khoa Luật

Luận văn ThS Chuyên ngành: Luật hình sự và tố tụng hình sự

Mã số 60 38 01 04

Người hướng dẫn: GS.TSKH Lê Văn Cẩm

Năm bảo vệ:

Abstract. Trình bày một số vấn đề lý luận chung về xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam. Nghiên cứu chế định xóa án tích theo pháp luật hình sự Việt Nam thực định từ sau pháp điển hóa lần thứ nhất đến nay. Nghiên cứu thực tiễn áp dụng các quy định của Bộ luật hình sự về xóa án tích trên địa bàn tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu (giai đoạn 2005 - 2012) và một số kiến nghị.

Keywords. Xóa án tích; Pháp luật Việt Nam; Luật hình sự.

Content

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Trong giai đoạn xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa và cải cách tư pháp ở Việt Nam hiện nay, việc nghiên cứu chế định xóa án tích trong luật hình sự là rất cần thiết vì kể từ sau khi pháp điển hóa lần thứ nhất pháp luật hình sự Việt Nam với việc thông qua Bộ luật hình sự năm 1985, lần đầu tiên đã chính thức ghi nhận về mặt lập pháp các quy phạm về xóa án tích với tư cách là một chế định độc lập. Sau đó trong lần pháp điển hóa lần thứ hai với việc thông qua Bộ luật hình sự 1999 là bước phát triển mới trên cơ sở kế thừa và phát triển Bộ luật hình sự 1985. Nhiều quy phạm của chế định xóa án tích đã được sửa đổi, bổ sung cho phù hợp với thực tiễn, tạo điều kiện cho các cơ quan áp dụng pháp luật đấu tranh phòng, chống tội phạm có hiệu quả. Tuy nhiên, một số quy định về chế định xóa án tích trong Bộ luật hình sự hiện hành, ở những mức độ khác nhau, bộc lộ những hạn chế, thiếu sót nhất định hoặc chưa đáp ứng được yêu cầu của việc xây dựng xã hội công bằng, dân chủ, văn minh hiện nay. Mặt

khác, công tác giải thích, hướng dẫn áp dụng pháp luật hình sự trong thời gian qua chưa được quan tâm đúng mức nên một số quy định của pháp luật hình sự, trong đó có các quy định về chế định xóa án tích, còn có những nhận thức không thống nhất, gây khó khăn cho việc áp dụng pháp luật trong hoạt động thực tiễn.

Chế định xóa án tích trong luật hình sự là một trong những chế định quan trọng góp phần bảo đảm cho việc thực hiện nhất quán nguyên tắc nhân đạo, dân chủ xã hội chủ nghĩa và tôn trọng quyền con người. Mặc dù vậy nhưng cho đến nay, nhiều nội dung của chế định xóa án tích còn có những nhận thức khác nhau. Mặt khác, cùng với sự phát triển trên các lĩnh vực kinh tế, chính trị và xã hội của đất nước cũng như hội nhập quốc tế nhiều vấn đề của luật hình sự, trong đó có vấn đề xóa án tích cũng luôn vận động và phát triển đòi hỏi phải tiếp tục nghiên cứu giải quyết.

Do đó, việc nghiên cứu một cách có hệ thống những vấn đề lý luận và thực tiễn liên quan đến chế định xóa án tích, trên cơ sở đó đưa ra những giải pháp để tiếp tục hoàn thiện Bộ luật hình sự hiện hành và giải quyết những vướng mắc của thực tiễn áp dụng pháp luật hình sự là việc rất cần thiết, không những có ý nghĩa quan trọng về mặt lý luận mà còn có ý nghĩa cả về thực tiễn trong giai đoạn hiện nay ở nước ta.

Từ những phân tích trên đây là lý do để chúng tôi lựa chọn vấn đề: "**Chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam** (Trên cơ sở các số liệu địa bàn tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu)" làm đề tài nghiên cứu cho Luận văn thạc sĩ của mình.

2. Tình hình nghiên cứu

Xóa án tích là một trong những vấn đề quan trọng, phong phú và phức tạp của luật hình sự, nên từ trước đến nay nó cũng được một số nhà luật học đề cập đến trong các nghiên cứu của mình. Tuy nhiên, trong khoa học luật hình sự vấn đề này chưa được chú trọng quan tâm đúng mức.

Từ khi nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam được thành lập năm 1945 cho đến trước khi Bộ luật hình sự đầu tiên của nước ta được ban hành năm 1985, chế định xóa án tích chưa được quy định cụ thể trong các văn bản pháp luật hình sự của nước ta. Vấn đề này chỉ được đề cập một cách chính thức trong Bộ luật hình sự năm 1985 và được hoàn thiện trong Bộ luật hình sự năm 1999 bằng việc quy định chế định xóa án tích. Xuất phát từ thực trạng đó của hệ thống pháp luật hình sự, cũng như thực tiễn xóa án tích còn đơn giản, cho nên việc nghiên cứu về chế định xóa án tích trước khi Bộ luật hình sự năm 1985 được ban hành hầu như không được đề cập. Sau khi Bộ luật hình sự năm 1985 được ban hành đã có luận văn thạc sĩ luật học, khóa luận đầu tư nghiên cứu về vấn đề xóa án tích. Cụ thể là:

- "**Chế định xóa án tích trong luật hình sự Việt Nam**" của Nguyễn Xuân Nghiệp, Luận văn thạc sĩ năm 2006.

- “*Chế định xóa án tích trong luật hình sự Việt Nam*” của Nguyễn Thị Lan Khóa luận tốt nghiệp năm 2003.

- Ngoài ra còn có chế định xóa án tích trong các giáo trình luật hình sự, sách chuyên khảo và các cuốn bình luận khoa học Bộ luật hình sự do các tác giả khác nhau thực hiện.

Các công trình nghiên cứu khoa học trên đã đưa ra những bàn luận và giải quyết được một số vấn đề mà lý luận và thực tiễn áp dụng pháp luật hình sự đặt ra. Tuy nhiên, kết quả nghiên cứu của các công trình này cũng cho thấy, chế định xóa án tích mặc dù là một trong những chế định cơ bản nhưng cũng là một trong những chế định còn nhiều nội dung chưa đạt đến sự đồng thuận và gây tranh luận sôi nổi trong giới khoa học luật hình sự từ trước đến nay.

3. Mục đích, nhiệm vụ, đối tượng và phạm vi nghiên cứu của luận văn

- *Mục đích:*

Mục đích của luận văn là làm sáng tỏ một cách tương đối có hệ thống về mặt lý luận những nội dung cơ bản của chế định xóa án tích theo pháp luật hình sự Việt Nam, xác định những bất cập trong thực tiễn (địa bàn tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu) để đề xuất những giải pháp tiếp tục hoàn thiện chế định trong thời gian tới và nâng cao hiệu quả của cuộc đấu tranh phòng và chống tội phạm ở nước ta hiện nay.

- *Nhiệm vụ:*

Với mục đích nghiên cứu trên, luận văn tập trung vào giải quyết những nhiệm vụ sau:

Về mặt lý luận: Trên cơ sở nghiên cứu sự phát triển của chế định này trong lịch sử lập pháp hình sự Việt Nam, đồng thời so sánh chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam với chế định xóa án tích trong luật hình sự một số nước, làm sáng tỏ bản chất pháp lý của chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam.

Về mặt thực tiễn: Nghiên cứu việc áp dụng các quy phạm pháp luật của chế định xóa án tích trong thực tiễn áp dụng pháp luật hình sự trên địa bàn tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu. Trên cơ sở phân tích những thiếu sót, khuyết điểm và những vướng mắc của việc áp dụng pháp luật hình sự liên quan đến chế định xóa án tích, đề xuất những giải pháp cụ thể nhằm góp phần tạo sự nhận thức và áp dụng pháp luật được thống nhất.

- *Đối tượng nghiên cứu:*

Luận văn nghiên cứu chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam. Cụ thể là nghiên cứu các vấn đề như sau: Khái niệm án tích, xóa án tích; điều kiện xóa án tích; thủ tục xóa án tích...

Thực tế nghiên cứu cho thấy rằng, chế định xóa án tích liên quan đến nhiều vấn đề khác nhau của luật hình sự và luật tố tụng hình sự như: Quyết định hình phạt, hình phạt, thời hạn thi hành án, miễn trách nhiệm hình sự, miễn hình phạt... Việc đề cập đến các vấn đề trên của luật hình sự và luật tố tụng hình sự cũng chỉ nhằm giải quyết một cách có hệ thống và làm

rõ hơn chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam.

- *Phạm vi nghiên cứu:*

Luận văn nghiên cứu chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam dưới góc độ luật hình sự. Đồng thời, cũng đề cập đến một số quy phạm của luật tố tụng hình sự, Luật thi hành án hình sự nhằm giải quyết nhiệm vụ và đối tượng nghiên cứu. Luận văn chủ yếu nghiên cứu chế định xóa án tích từ sau khi chế định được pháp điển hóa lần đầu tiên trong Bộ luật hình sự năm 1985 và tiếp theo là các văn bản dưới luật hướng dẫn xóa án và Bộ luật hình sự năm 1999. Bên cạnh đó, luận văn còn có sự phân tích, đối chiếu, so sánh với quy định về xóa án tích trong pháp luật hình sự một số nước khác để tham khảo trong quá trình nghiên cứu, hoàn thiện các quy định về xóa án tích trong pháp luật hình sự của nước ta. Mặt khác, luận văn cũng hệ thống sơ lược những quy định của pháp luật hình sự Việt Nam gần với những quy định về xóa án tích từ năm 1945 đến trước năm 1985. Đồng thời, luận văn còn nghiên cứu thực tiễn áp dụng các quy định của pháp luật hình sự Việt Nam về xóa án tích trên địa bàn tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu.

4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu của luận văn

Luận văn được thực hiện dựa trên cơ sở phương pháp luận của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và các quan điểm của Đảng và Nhà nước ta về xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, về cải cách tư pháp, về tội phạm, hình phạt, về con người; những thành tựu của khoa học, triết học, lịch sử, các học thuyết chính trị pháp lý, luật hình sự, luật tố tụng hình sự, luật thi hành án, lôgic học. Trên cơ sở phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử, luận văn sử dụng các phương pháp nghiên cứu cụ thể như phương pháp hệ thống, lịch sử, lôgic, phân tích, so sánh, tổng hợp. Ngoài ra, trong quá trình nghiên cứu, tác giả tham khảo ý kiến chuyên gia liên quan đến đề tài.

5. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận văn

Đây là một trong những công trình đầu tiên ở cấp độ luận văn thạc sĩ nghiên cứu một cách tương đối toàn diện và có hệ thống vấn đề xóa án tích. Những kết quả nghiên cứu của luận văn có ý nghĩa lý luận và thực tiễn quan trọng sau:

Về mặt lý luận: Luận văn này là chương trình nghiên cứu chuyên khảo đề cập riêng đến việc phân tích có hệ thống những nội dung cơ bản của chế định xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam với những đóng góp về mặt khoa học đã nêu trên.

Về mặt thực tiễn: Luận văn góp phần vào việc xác định đúng đắn nội dung cơ bản, cơ sở, điều kiện của việc áp dụng xóa án tích đối với người đã bị Tòa án kết án, đã thi hành án hoặc hết thời hạn thi hành án và đã trải qua một thời gian thử thách nhất định trong hoạt động điều tra, truy tố, xét xử của các cơ quan nhà nước có thẩm quyền trong hoạt động truy cứu trách nhiệm hình sự, nhằm góp phần nâng cao hiệu quả của cuộc đấu tranh phòng và chống

tội phạm ở nước ta.

Ngoài ra, luận văn có thể được sử dụng làm tài liệu tham khảo trong việc nghiên cứu, học tập tại các cơ sở nghiên cứu và đào tạo chuyên ngành luật ở nước ta.

6. Kết cấu của luận văn

Ngoài phần mở đầu, kết luận và danh mục tài liệu tham khảo, nội dung của luận văn gồm 3 chương:

Chương 1: Một số vấn đề lý luận chung về xóa án tích theo luật hình sự Việt Nam.

Chương 2: Chế định xóa án tích theo pháp luật hình sự Việt Nam thực định từ sau pháp điển hóa lần thứ nhất đến nay.

Chương 3: Thực tiễn áp dụng các quy định của Bộ luật hình sự về xóa án tích trên địa bàn tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu (giai đoạn 2005 - 2012) và một số kiến nghị.

Reference

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban chỉ đạo tập huấn chuyên sâu Bộ luật hình sự (2000), *Tài liệu tập huấn chuyên sâu Bộ luật hình sự năm 1999* (tài liệu dùng cho báo cáo viên), Hà Nội.
2. Bộ Công an (2011), *Giáo trình Luật hình sự Việt Nam (Phần chung)*, NXB Công an nhân dân, Hà Nội.
3. Bộ Tư pháp, Viện khoa học pháp lý (2006), *Từ điển Luật học*, NXB Bách Khoa NXB Tư Pháp, Hà Nội.
4. Bộ Tư pháp, Tạp chí Dân chủ và Pháp luật (1998), *Số chuyên đề: Luật hình sự của một số nước trên thế giới*, Hà Nội.
5. *Bộ luật hình sự của nước Cộng hòa nhân dân Trung Hoa* (2007), NXB Tư pháp, Hà Nội.
6. *Bộ luật hình sự Liên bang Nga* (2011), NXB Công an nhân dân, Hà Nội.
7. *Bộ luật hình sự Nhật Bản* (2011), NXB Từ điển Bách Khoa, Hà Nội.
8. *Bộ luật hình sự Thái Lan* (2010), Viện khoa học kiểm sát, Hà nội.
9. Lê Văn Cẩm (2005), *Sách chuyên khảo sau đại học những vấn đề cơ bản trong khoa học Luật hình sự*, Khoa Luật Đại học Quốc gia Hà Nội, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
10. Lê Văn Cẩm (2009), *Hệ thống tư pháp hình sự trong giai đoạn xây dựng Nhà nước pháp quyền*, (sách chuyên khảo), NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
11. Lê Văn Cẩm (2012), *Một số vấn đề cấp bách của khoa học pháp lý Việt Nam trong giai đoạn xây dựng Nhà nước pháp quyền*, (sách chuyên khảo), NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
12. Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.

13. Đảng Cộng sản Việt Nam (2011), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
14. Đảng Cộng sản Việt Nam (2002) *Nghị quyết số 08-NQ/TW ngày 02/01/2002 của Bộ Chính trị về một số nhiệm vụ trọng tâm công tác tư pháp trong thời gian tới*, Hà Nội.
15. Đảng Cộng sản Việt Nam (2005) *Nghị quyết số 48-NQ/TW ngày 24/5/2005 của Bộ Chính trị về Chiến lược xây dựng và hoàn thiện hệ thống pháp luật Việt Nam đến năm 2010, định hướng đến năm 2020*, Hà Nội.
16. Đảng Cộng sản Việt Nam (2005) *Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 02/6/2005 của Bộ Chính trị về Chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020*, Hà Nội.
17. Trần Ngọc Đường (2011), *Quyền con người, quyền công dân trong Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam (sách chuyên khảo)*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
18. Phạm Hồng Hải (1993), *Xóa án - Mô hình lý luận về Bộ luật hình sự Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
19. Phạm Thị Học (2004), "Chương XV", Trong *Giáo trình luật hình sự Việt Nam*, Trường Đại học Luật Hà Nội, Nxb Công an nhân dân, Hà Nội.
20. Hội đồng thẩm phán Tòa án nhân dân tối cao (2000), *Nghị quyết số 01/2000/NQ-HĐTP ngày 04/08/2000 hướng dẫn áp dụng một số quy định trong phần chung của Bộ luật hình sự năm 1999*, Hà Nội.
21. Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội (1999), *Giáo trình luật hình sự*, Hà Nội.
22. Nguyễn Thị Lan (2003), *Chế định xóa án tích trong luật hình sự Việt Nam*, Khóa luận tốt nghiệp, Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội.
23. Trần Đình Nhã (2001), "Chương IX: Xóa án tích", Trong sách: *Bình luận khoa học Bộ luật hình sự Việt Nam 1999*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
24. Nguyễn Xuân Nghiệp (2006), *Chế định xóa án tích trong luật hình sự Việt Nam*, Luận văn thạc sỹ, Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội.
25. Đinh Văn Quế (2005), *Bình luận khoa học Bộ luật hình sự (phần các tội phạm)*, Nxb Thành phố Hồ Chí Minh.
26. Quốc hội (1985), *Bộ luật hình sự của nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 1985*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
27. Quốc hội (2009), *Bộ luật hình sự của nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 1999*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
28. Quốc Hội (2006), *Bộ luật Tố tụng hình sự của nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam năm 2003*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
29. Hồ Sỹ Sơn (2001), "Án tích theo Bộ luật hình sự Việt Nam 1999", *Nhà nước và pháp luật*, (12).

30. Hồ Sỹ Sơn (2009), *Nguyên tắc nhân đạo trong luật hình sự Việt Nam*, NXB Khoa học Xã hội, Hà Nội.
31. Trịnh Quốc Toàn (2011), *Hình phạt bổ sung trong luật hình sự Việt Nam*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
32. *Thông tư số 02-TTLN liên ngành của TANDTC, VKSNDTC, BTP, BNV ngày 01/08/1986 về việc xóa án*, Hà Nội.
33. Tòa án nhân dân tối cao (1990), *Công văn số 140/NCPL ngày 05/07 hướng dẫn việc xóa án đối với người được hưởng án treo*, Hà Nội.
34. Tòa án nhân dân tối cao (2005), *Các văn bản về hình sự, dân sự, kinh tế và tố tụng*, Hà Nội.
35. Trường Đại học Luật Hà Nội (2005), *Giáo trình luật hình sự*, Hà Nội.
36. Trường Đại học Luật Hà Nội (2010), *Giáo trình luật So sánh*, NXB Công an nhân dân, Hà Nội.
37. Trần Quang Tiếp (2003), *Lịch sử Luật hình sự Việt Nam*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
38. *Từ điển tiếng Việt* (2005), NXB Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
39. Trịnh Tiến Việt (2012), *Hoàn thiện các quy định của Phần chung Bộ luật hình sự trước yêu cầu mới của đất nước*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
40. Viện nghiên cứu nhà nước và pháp luật (1995), *Những vấn đề lý luận cơ bản về nhà nước và pháp luật*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
41. Viện kiểm sát nhân dân tối cao (2012), *Báo cáo tổng kết công tác ngành Kiểm sát năm 2012*, Hà Nội.
42. Viện kiểm sát nhân dân tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu (2012), *Báo cáo tổng kết công tác ngành Kiểm sát nhân dân tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu năm 2012*, Bà Rịa – Vũng Tàu.